

מסורת הש"ס

(א) גרסות כח: מנחות פח: (ג) סוכה ג:ג, (ד) [תוספתא ספי"א ע"א סוכה גל:, (ד) סוכה ג:ג, (ה) [תוספתא דסוכה פי"ד ה"ה], (ס) [סוכה ג:ג, (ו) סוכה נד: ד"ה גל:, (ז) תענית כח: [תוספתא סוכה פי"ג ה"ב ע"ש מק' סופרים פי"ב ה"ט ע"ש], (ח) [ד"ה גל:],

תורה אור השלם

1. ותקעתם תרועה ונגעו הדמיונות החגים קדוה:

מבדרי י ה

2. ותקעתם תרועה שנת ונגעו הדמיונות החגים תיקנה תרועה וקעו למטיעיהם:

מבדרי י

3. ובקדוה לא תתקדל תקעו ולא תריעו:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ם שמונה כו' משיב אותן במתני':

לעזי רש"י

קלממיל"ש [קלמילוי"ש].

חלילים (כלי- נגינה).

מוסף רש"י

נר ישראל בן הודו. סקלטו שפה השני (מנחות פח:), מועשרים ואחת תקיעות. ככל יום כדמפרש ואיל, פשוטה לפניו ופשוטה לאחריו ומרעיה כלמנע משיב ליה תלת (סוכה ג:ג). רעביר בהגים הוי. כל אחת מלי שרי בשפת שרי של קרני קיימין (סוכה ג:ג). בית פגרים ובית ציפרא. זה סם תשפוחת (שם). מעבאום הוי. זה סם מקום (סוכה ג:ג). ישראל לבנהוי. ישראל מיוחסין הוי שפיהם אלמנע ויננסם לחיות לינשא לנסינס (שם). ישרים הוי. אבל תשפוחת פסולין לכן (שם). חדא היא. מלוא אחת אלף למנין כמניה משפ רותי לנר תשפוחת (סוכה ג:ג). ארין בין הקיעה לתרועה ולא כלום. לא היה מפקסין ביניהם אלף כדי נשימה (שם). מהוי דחיימא אפילו רבבין. ויכל תשפוחת נגינים הספקה משמע, ומלא בין בין הקיעה לתרועה ולא כלום. לא היה מפקסין ביניהם אלף כדי נשימה (שם). מהוי דחיימא (ד). השע תקיעות. האמירות, גרי"ם מן הוהיה, שלם תלמית, תקיעה תרועה תקיעה, ושלם תרועות ושלם תקיעות, כדאמרינן גרי"ה (גל:), והאי דעדינן טפי משום ספיאק דתרועה אלף, דלא דיענן אי גמתי ואלא אי יליף הוי (סוכה ג:ג). מאי הוי כלום. משמע דלפניו הספקה מעמטת ליחא (שם). שוהדיה גומר בהן את ההלל. כלום דלפניו יתכן קאמר דכולי ההלל, שכל אחת ואחד מיני גמורו כו' את ההלל (ותנינן כח:).

שינויי נוסחאות

א) ר' ואשתקד (ש"ס). ב) גי' רש"י ורש"י ודאשתקד (ג) נתקבץ לבספיהיהם פ"מ (ש"ס). ד) עבדור פלגא (ש"ס). ה) לתרועה ותקיעה ולא (ש"ס). ו) פשוט דרברי יהודה מכה (ש"ס). ז) כשה החליל מכה וחי' (ש"ס). ח) משונות יום הסה (ש"ס). ט) השונות ולשון סכה וסד"א (ש"ק). י) מיתב חילוק ממקם [לא] מהחלילים בנבילים (ש"ק). יא) כלום כשנת (ש"ס).

יג) תרועה כו' אלמלא (י"ז ב' י"ה ע"י ז"ק, בדפ"ר מיוס שני, [טו] מלאים ואיחר קיטוע (ש"ס). [טז] ולא תפרש לפי' [מינית כן נמחק (ש"ס). [יז] כס"י ר' יהודה אומר לכה, [יח] לתרועה ותקיעה ולא (ש"ס). [יט] ז"ל לתרועה, [כ] גי' ז"ק בחר מקיעה מספק ומשום הכי

ועיבור שנה שלשים. הרי כך לא' מלא ואשתקד עשינו שניהם מלאים מרחשון ואיחר והרי כך שלשה מלאין יותר על כסדרן הלכך כי חסרה השתא לצהדייהו שלשה קס ליה בדוכתיה: נר ישראל. שאתה מאיר עיני חכמים: **במתני'** כ"ח תקיעות ומ"ח תקיעות מפרש להו כנמס' סוכה גפ' החליל (דף ג:ג):

משני נבלים. לשני לויס: ולא מוסיפין על ששה. לא אחפרש טעמא: **משני חלילין**. חליל קלמיל"ש בלע"ז: ולא **מוסיפין** על י"ב אס היו רואין היו עושין י"ב כנגד י"ב ימים שהחליל מכה לפני טו המנוח: **מכה**. שהיו נקבים בחליל ומכה כאלכזעו על הנקב להנעים את הקול: **נשיחית פסח לאשון**. צי"ד בניסן שהיו קורין להלל בעזרה בשעת שחיטה כדלאמרינן בתמיד נשחטו (פסחים סד:). **אצוב**. היינו חלילו וצגמנא [ע"צ] מפרש הכי: ולא היה מחלק. מקיים אלף בלכזב ייחדי כשהיה מגיע לסיים הנעימה היה האחד מן החלילים מאריך לאחר שתיקם האחר עזוה ו' חילוק יפה יותר מנשיחיתו שנייה כחלוד. חילוק היינו סיוס שמחלק צין נעימה לנעימה. ובשעת הקרבה היה שיר זה והיו הלוים משוררים בפה את ההלל בלזמן י"צ ימים והחלילים ממללים ובשאר ימים היו נבלים יא'ולללו וכינורות והשיר היה אותו שיר המפורש גרי"ה (דף גל:). יו' אחד בשנת לה' האריך ומלוואה וכל המזמור ובשני גדול ה' ומוהלל וכן כולס: **ועבדי כהנים היו**. אותם הכהנים בחליל: **צום הפגרים וצום לפריא**. שם המשפחה: **מעמאוס**. שם המקום: **משיאין** **לכנהנה**. כהנים היו נושאין גומליהם שישראלים מיוחסין היו: **גב' מסני'**. דקחשיב כ"ח תקיעות ומ"ח תקיעות דלא כר' יהודה דמתני' קא משיב לכל תקיעה ולכל תרועה בלפניה נפשה ואין כך כל תרועה שאין תקיעה פשוטה לפנייה וללאחריה וכו' יהודה לא קא משיב תקיעה ותרועה ותקיעה אלף חדא הרי כך כ"ח דמנא דידן ו' לר' יהודה ומ"ח דמנא דידן ט"ז לרבי יהודה: **ותקעסם תרועה יג'**. אלמלא לתרועה קרי תקיעה ולתקיעה תרועה: **לפשוטה לפניו ולאחריה**. דמהכא נפקא י' פשוטה לפנייה דכמצי ותקעסם והדר תרועה ופשוטה לאחריה דכמצי (בבבדרי י' תרועה והדר יתקעו ולעולם כל חדא מזה בלפני נפשה: **סימנא צעמלא**. לסימן שיקהלו ולאז לשום מזה: ולא כלום. שלא ישהא ויפסיק צין פשוטה לפניה לתרועה וכן התרועה לפשוטה וללאחריה אלף צבת אחת סמוכות זו לזו: **כר' יהודה**. דלמנר חדא מזה יניחו ולא צעי אפסוקי: **אפי' רבבין**. והאי אין צין לאז דיעשה סמוכות כל כך אלף שלא ישהא בינתיים יותר מלאי: **ולאפוקי מדשי יומנן דלמנר**. גבי ר"ה שמת תרועות שלם של שופרות בשמע שעות ששה עה צין כל אחת ואחת יאל: **ולא כלום**. משמע כלל כלל לא יפסיק: שמונה ימי חנוכה לא חשיב (ה) במתני' משום דליכא קרנן: ימי

קורין אותו בדילוג מדקאמנר ר"ח כג) איקרי מועד לימנא משמע דסוכר דאין אומרין גרי"ח כלל וכן הא דקאמנר מאי שנא צחג דלמנרין ובפסח דלא אמרין משמע דאין חובה לאומריו כלל גרי"ח ובפסח וכן משמע צהר דמקסת תענית (דף כח:). רב איקלע לבצל חויניהו דקרו הלילה גרי"ח קסבר לאפסוקיניהו כיון דשמע דקמדלגי אמר מנהא אצותיהם צדיהם משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל וא"כ ודאי מה שאנו אומרים אותו אינו אלף מנהא צעמלא ואינו חובה כמו צי"ח ימים ומ"מ אומר ר"ת דלרין לבצר עליו דכך משמע הך דסבר לאפסוקיניהו (ד) (דכיון) שמצרכין עליו דלז"כ מיד שראה רב שלא צרכו לפניו מיד היה יכול להצין שלא היה חובה

אין גערכין פרק שני ערכין

מיוס יזג ו' שעות דכי שדיה ה' כ"ח תקפ"ט נראה המולד ציוס [א'] עזמנו ויש לדקדק כיון דלשתקד המולד היה ציוס ג' אין עשה ח' מלאים יטו [ואי חד] [ואלמאחרן] קיצוע עד יוס ה' הלא קדם המולד צ' ימים לקיצוע ולעיל אסקינן דלא עבדינן ח' מלאים אלף כשאותה שנה מעוברת ומתאער כך דלא

ועיבור שנה ל' א' אישתקד עשינו שניהם מלאין דל תלתא לבהדי תלתא וקם ליה בדוכתיה אמר ליה ^א נר ישראל בן הודו: **במתני'** ^ב אין פוחתין ^א מעשרים ואחת תקיעות במקדש יולא מוסיפין על ארבעים ושמונה יאין פוחתין משני נבלים ולא מוסיפין על ששה אין פוחתין משני חלילין ולא מוסיפין על שנים עשר יבשנים עשר יום בשנה החליל מכה לפני המזבח בשחיטת פסח ראשון ובשחיטת פסח שני ויום טוב הראשון של פסח וביום טוב של עצרת בשמונות ימי החג ולא היה מכה באבוב של נחשת אלא יבאבוב של קנה מפני שקולו ערב ולא היה מחלק אלא באבוב ייחדי מפני שהוא מחליק יפה ^א ועבדי כהנים היו דברי ר"מ רבי יוסי אומר ימשפחת בית פגרים ובית ציפרא מעמאום היו ^ב משיאין לכהונה רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר ליום היו: **גמ'** ^ג במתניתין דלא כרבי יהודה דתניא ^א ר' יהודה אומר [הפוחת] לא יפחות משבע [והמוסיף] לא יוסיף על שש עשרה במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא ורבנן סברי יתקיעה לחוד ותרועה לחוד ותקיעה לחוד מאי טעמא דר' יהודה כתיב יתקעתם תרועה וכתיב ^ב תרועה יתקעו ^ג (לכם) ש"מ תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא ורבנן ההוא לפשוטה לפנייה ופשוטה לאחריה הוא דאתא ורבנן מ"ט דכתיב ^א ובקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו ואי ס"ד תקיעה תרועה ותקיעה חדא היא אמר רחמנא ^ז עביד פלגא דמצוה ורבי יהודה סימנא בעלמא הוא כמאן אזלא הא ^א דאמר רב כהנא אין בין תקיעה לתרועה ^ב ולא כלום כמאן כרבי יהודה פשיטא ^ו מהו דתימא אפילו כרבנן אתיא ולאפוקי מדרבי יוחנן דאמר ^ה ישמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא קמ"ל ואימא הכי נמי אם בן מאי ולא כלום: שנים עשר יום בשנה ^ז מכה בחליל וכו': מאי שנא הני הואיל ויחיד גומר בהן את ההלל ^א דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק ^ב שמונה עשר ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל ^ו שמונה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ויום טוב הראשון של פסח ויום טוב (הראשון) של עצרת ובגולה עשרים ואחד תשעה ימי החג ושמונה ימי חנוכה ושני ימים טובים של פסח ושני ימים טובים של עצרת מאי שנא בחג דאמר' כל יומא ומאי שנא בפסח דלא אמרינן כל

שמונה עשר ימים. הא להו"ט משום דלא הוי אלף במקדש לא חשיב ליה:

י"ח ימים שהיחיד גומר בהן את ההלל. פ"י ובשאר ימים אין אומרים אותו כלל דליכא לפירושי בשאר ימים אין גומרינן אותו אלל

קורין אותו בדילוג מדקאמנר ר"ח כג) איקרי מועד לימנא משמע דסוכר דאין אומרין גרי"ח כלל וכן הא דקאמנר מאי שנא צחג דלמנרין ובפסח דלא אמרין משמע דאין חובה לאומריו כלל גרי"ח ובפסח וכן משמע צהר דמקסת תענית (דף כח:). רב איקלע לבצל חויניהו דקרו הלילה גרי"ח קסבר לאפסוקיניהו כיון דשמע דקמדלגי אמר מנהא אצותיהם צדיהם משמע שרב היה סבור שלא היו אומרים אותו כלל וא"כ ודאי מה שאנו אומרים אותו אינו אלף מנהא צעמלא ואינו חובה כמו צי"ח ימים ומ"מ אומר ר"ת דלרין לבצר עליו דכך משמע הך דסבר לאפסוקיניהו (ד) (דכיון) שמצרכין עליו דלז"כ מיד שראה רב שלא צרכו לפניו מיד היה יכול להצין שלא היה חובה

הלל. ובשחיטת פסח גומר בהם את ההלל כדאמרינן [וחתם] במסכת פסחים לא הגיע לאהבתי מפני כו' ש"מ שהיו גומרין [בהן] את ההלל:
הא' אכתי [לא הוין] בומנז ממש צעי ועוד קשה מדעבדינן אשתקד ח' מלאים א"כ היתה שנה [שלפניה] מעוברת וא"כ הוו להו כ' שנים מעוברות וצפותו זו אצל זו וזו לא עיניו צעי. ח' תוס': נר ישראל. פירש הר"ר חיים דהות משבח בלישון ח' מלאים ישראל לפי שהאיר עיניו במולד הלכנה העשויה להאיר על הארץ וכן משמעו בפרק שתי מדות (פח:). דהות קשה לרבי למצוא שבע מדות הלח במקדש ואמר לו ר' שמעון בנו חצי לוג היה שבו היה מחלק לכל נר ונר אמר ליה נר ישראל כך היה משום דקאי במילתיה דנר היה שבת אחו בלישון נר ישראל. והאי ש"מ **עשר יום בשנה ב'**. אבל בשאר ימים לא היו מוסרים לא ישראליים אלא בנבילים ומצולעים. חוס': **מעיעום** היו משיאין בלחנה. פירשי' והרגנא' שם מקום וחבירו בכריתות בפרק אמרו לו (טו). אמר ר' עקיבא שאלתי את ר"א ור' יהושע באטליו של עימעום וכו': אין בין תקיעה וכו' **באנא ב'** יהודה. דחשיב תקיעה ותרועה ותקיעה חדא, ולכן אין להפסיק בהן הוי בתקיעה לרבנן, וא"כ אין להפסיק בין תרועה לשברים דמספקא לן וילמא גמזחי גנא וילולי לילי בחדר הדרי וכוין דחדא היא אין להפסיק בהן ויש שאין גומרין בזה ואפשר דמפרשי ולא כלום שלא יפסיק בשיהי אבל אם עשאן בשתי נשימות לא מקרי הפסק. הראש"י ז"ל: **שמונת עשר**. עיין בהר"ן בערבי פסחים:

י.

כב א מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ה':
בב ג מיי' שם הלכה ו':
בר ג מיי' פ"ג שם הלכה ד':
בח ד מיי' שם הלכה ו':
בז ה מיי' שם הלכה ה':
בז ו מיי' שם הלכה ג':
בח ז מיי' פ"ו מהלכות כלי המקדש הלכה ג':
ח [מיי' פ"ג מהל' שופר הל' ו' טושיע' אר"מ כ"י תקפת סעי' ב:]:
כב ט מיי' פ"ג מהלכות מגילה ותועה הלכה ו' [וברך אלאפס שנת פ"ב דף יא:]:

רבינו גרשום

ואשתקד עשינו שניהם מלאים. ועדפו פ' מיוס ויום העבור הרי שלשה ודיוני כזר הונא דאמר עבדינן ח' מלאים: [דל' מהני ט' חסירין תלת לבהדי הנהו תלת הילכך קם ליה בדוכתי] ונראה [בומנז]: נר ישראל בן הודו. כלומר אחת מאיר לישראל כנר שאחא יודע לכוחן הדבר: [בתנ'] שתי הלחם אין נאכל פחות משנים במוס' ואחר על שלשה. כיצד נאפה מערב עצרת ונאכל בעצרת לשנים היו יום ב', חל להיות אחר שבתא לשלילי: **לום הפגים** נאפה מע"ש ונאכל לשבת הכאה לתשעה. חל יום טוב להיות בע"ש נאכל לעשר ב' ימים של ר"ה נאכל ליי"א, שאין אפייחו דוחה לא את חשבת לא את יו"ט: אין קפן נימול פחות משמונה. מפורש במס' שבת פרק ו' אליעזר דמיילא: אין פחות מב"א תקיעות במקדש ולא מוסיפין על מ"ח. מפרש במס' סוכה בחולין: אין פוחתין בנ' נבלים ולא מוסיפין על ששה. לא יאחפרש לן מ"ט ששה. [ב' נבלים ולא פחות דהכי אמר בספא דסידקין וב' נבלים וצולל:] נבל. היינו עץ עשוי כמין נפה ענול [עץ עץ] ופורס עליה מכאן ומכאן הכרס של בבש [תמיד] כדנתן במסכת [תמיד] מעיו נבלים היינו הכרס בני מעיו לכינורות היינו חורקין והיה מניחו לייבש ואח"כ מכה על חליל ומשמיט קול גדול: ב' חלילים. לא יאחפרש לן מ"ט י"ב. ולא מוסיפין על י"ב. כנגד י"ב [בהנים] [לורם] והפורסם על הורקן כדאמרינן לבקן חליל. סיפא ואיכא דאמריו נבל הרפא בלע"ז: החליל מכה. מומר בכח לפני המזבח: **באבוב**. קנה: לא היה מחלק אלא באבוב ייחדי. כלומר בשכופן השיי היה מאריך בקול האבוב יותר משאר מניי ומו רבו היה מפסיק השיר מפני שקולו ערב ומחלק ומפסיק יפה: וקביו כהנים היו. משאר אומות אותן המזמורין כבלי שרת: ור' יובי **אמר**. ישראל היו ומיוחסין ממשפחת שני פגרים וציפרא: **מלאים** היו. מאותו מקום: **גמ'** [אפחות מו']. תקיעות בכל יום ולא יותר על ט"ז. דהיינו שליש מרתנן במתניתין ר' יהודה סבר תקיעה תרועה ותקיעה חדא הלכך קאמר ו' דהיינו כ"א ומתניתין דסבר כל חד חד לחוד וי"ד דר' יהודה היינו כ"ח דמתניתין: ותקעסם תרועה. קרי לתרועה תקיעה וקרי לתקיעה תרועה דכתיב תרועה יתקעו ש"מ חדא היא: ור' יהודה. ההוא תתקעו ולא תריעו לסימנא בעלמא הוי להקהיל משום היה מגיא בחדא. אבל למצוה [ונבירה חשיב] תקיעה תרועה ותקיעה חדא: [אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום. דכיון דחדא היא אין מפקסין ביניהן כלום: **אפי' רבנן**. והאי דקאמר ולא כלום לאו דוקא הוא אלא לאפוקי מדרבי יוחנן קאמר דכולי האי לא מפסיק קאמר פורתא מצי מפסיק כרבנן דאמרי דתרי הוו קמיל דלא מפסיק כלום וכו' יהודה: **ואימא הכי נמי**. דכרבנן מצי לאוקומה: **א"כ מאי** ולא כלום. האי משמע דלא מפסיק כלל. אלמא משום דחדא הוין: הואיל ויחידר נוטר בהם את

ההלל. ובשחיטת פסח גומר בהם את ההלל כדאמרינן [וחתם] במסכת פסחים לא הגיע לאהבתי מפני כו' ש"מ שהיו גומרין [בהן] את ההלל:
הא' אכתי [לא הוין] בומנז ממש צעי ועוד קשה מדעבדינן אשתקד ח' מלאים א"כ היתה שנה [שלפניה] מעוברת וא"כ הוו להו כ' שנים מעוברות וצפותו זו אצל זו וזו לא עיניו צעי. ח' תוס': נר ישראל. פירש הר"ר חיים דהות משבח בלישון ח' מלאים ישראל לפי שהאיר עיניו במולד הלכנה העשויה להאיר על הארץ וכן משמעו בפרק שתי מדות (פח:). דהות קשה לרבי למצוא שבע מדות הלח במקדש ואמר לו ר' שמעון בנו חצי לוג היה שבו היה מחלק לכל נר ונר אמר ליה נר ישראל כך היה משום דקאי במילתיה דנר היה שבת אחו בלישון נר ישראל. והאי ש"מ **עשר יום בשנה ב'**. אבל בשאר ימים לא היו מוסרים לא ישראליים אלא בנבילים ומצולעים. חוס': **מעיעום** היו משיאין בלחנה. פירשי' והרגנא' שם מקום וחבירו בכריתות בפרק אמרו לו (טו). אמר ר' עקיבא שאלתי את ר"א ור' יהושע באטליו של עימעום וכו': אין בין תקיעה וכו' **באנא ב'** יהודה. דחשיב תקיעה ותרועה ותקיעה חדא, ולכן אין להפסיק בהן הוי בתקיעה לרבנן, וא"כ אין להפסיק בין תרועה לשברים דמספקא לן וילמא גמזחי גנא וילולי לילי בחדר הדרי וכוין דחדא היא אין להפסיק בהן ויש שאין גומרין בזה ואפשר דמפרשי ולא כלום שלא יפסיק בשיהי אבל אם עשאן בשתי נשימות לא מקרי הפסק. הראש"י ז"ל: **שמונת עשר**. עיין בהר"ן בערבי פסחים: